

Hieronim Eugeniusz Wyczawski

"Udział Polski w literaturze franciszkańskiej : bibliografia", o. Joachim Roman Bar, [w:] „Studia Theologica Varsaviensia”, R. 1 (1963), Nr 1; R. 4 (1966), Nr 1-2; R. 5 (1967), Nr 1-2; R. 6 (1968), Nr 1-2; R. 7(1969), Nr 1-2 : [recenzja]

Collectanea Theologica 41/2, 173-175

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gę wyszła bowiem spod pióra wybitnego specjalisty, jest w pewnym sensie uzupełnieniem jego głośniejszej pracy o Soborze Trydenckim, częściowo zaś sygnalizowaniem problematyki dalszego, od dawna oczekiwanego, jej tomu. Cykl artykułów II tomu kończą dwa nawiązujące do współczesności: spojrzenie na Sobór Trydencki z perspektywy XX w. (s. 565—576) i tło historyczne II Soboru Watykańskiego (s. 589—604).

Lektura prezentowanego dzieła nasuwa wiele spostrzeżeń szczegółowych, nie jeden z artykułów zasługiwałby może na odrębne, specjalistyczne omówienie. Ogólnie warto zwrócić uwagę na inny moment. Otrzymaliśmy ciekawy obraz drogi naukowej wybitnego historyka Kościoła, ukazujący nie tylko bogactwo jego zainteresowań, ale również warsztat pracy.

Ks. Zygmunt Zieliński, Lublin

O. JOACHIM BAR OFMConv., *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej. Bibliografia*. Studia Theologica Varsaviensia, r. 1 (1963) nr 1, s. 215—282; r. 4 (1966) nr 1, s. 339—357; nr 2, s. 365—378; r. 5 (1967) nr 1, s. 239—288; nr 2, s. 179—224; r. 6 (1968) nr 1, s. 339—407; nr 2, s. 263—353; r. 7 (1969) nr 1, s. 203—295; nr 2, s. 339—421 oraz osobna nadbitka, stron 525.

Nie można sobie dziś wyobrazić uprawiania działalności naukowej bez posługiwania się odpowiednimi opracowaniami bibliograficznymi. Produkcja wydawnicza w różnych dziedzinach nauki jest obecnie tak rozległa, że śledzenie na bieżąco, a tym bardziej retrospektywnie, ruchu naukowego jest po prostu niemożliwe bez posilkowania się gotową bibliografią. Wystarczy powiedzieć, że bieżąca bibliografia samej historii Polski obejmuje za każdy rok książkę o 300 przeciętnie stronach. Oczywiście nie każda gałąź wiedzy posiada tak obszerne piśmiennictwo jak historia, niemniej jednak wszystkie nauki dążą do zrestrowania swego dorobku i to często pod różnorodnymi aspektami. Toteż i specjalizacja na odcinku opracowań bibliograficznych bywa dziś bardzo daleko posunięta¹.

Dysponujemy bibliografiami bieżącymi (*Przewodnik bibliograficzny. Urzędowy wykaz druków wydanych w PRL; Bibliografia czasopism i wydawnictw zbiorowych; Bibliografia zawartości czasopism; Polonica zagraniczne*) i retrospektywnymi. Te ostatnie mogą obejmować cały dorobek wydawniczy narodu (*Bibliografia Polska Estreicherów*) lub zestawiać drugi pod określonym kątem widzenia, jak dla oznaczonego regionu (np. A. Wojtkowskiego *Bibliografia historii Wielkopolski*, t. 1—2, Poznań 1938), wybranej miejscowości (np. *Bibliografia Warszawy*, opr. zbior. pod red. J. Durki, Wrocław 1958), dalej pod kątem formy wydawniczej (np. L. Haina bibliografia inkunabułów — *Repertorium bibliographicum ad annum 1500*, Stuttgart-Paris 1826—1838) lub piśmienniczej (np. E. Maliszewskiego *Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących*, Warszawa 1928) itd.

Znaczne osiągnięcia na odcinku prac bibliograficznych posiada o. dr Joachim Bar, docent na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK. Ogłosił dotąd *Wykaz treści »Ateneum Kapłańskiego« za lata 1909—1939 ułożony na sposób bibliografii*², *Wykaz treści »Ruchu Biblijnego i Liturgicznego« 1948—1957*³, *Wykaz treści dziesięciu roczników (1948—1958) »Polonia Sacra«*⁴, *Wykaz treści dziesięciu roczników (1958—1967) kwartalnika »Prawo Kanoniczne«*⁵,

¹ Wystarczy choćby przejrzeć obszerną książkę (stron XXII + 646) W. Haina, zestawiającą najprzeróżniejsze bibliografie polskie pt. *Bibliografia bibliografii polskich*, wyd. 2, Wrocław 1956.

² *Ateneum Kapłańskie* 47(1947) — 52(1950).

³ *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 12(1959).

⁴ *Prawo Kanoniczne* 2k(1959) nr 1—2.

⁵ *Tamże*, 11(1968) nr 3—4.

Polską bibliografię prawa kanonicznego za lata 1940—1956⁶, następnie wydane jako druki samoistne *Polską bibliografię prawa kanonicznego od wynalezienia druku do 1940 roku* (razem z o. W. Zmarzem)⁷ i *Polską bibliografię teologiczną za lata 1940—1948* (razem z ks. A. Schletzem)⁸, nie licząc kilku prac drobniejszych w tymże przedmiocie. Ostatnio zaprezentował nową poważną publikację bibliograficzną pt. *Udział Polski w literaturze franciszkańskiej*.

Źle się stało, że obszerna ta praca, licząca w nadbitce 525 stron druku, nie została wydana jako druk zwarty, lecz była ogłaszana stopniowo w 9 kolejnych numerach półrocznika „*Studia Theologica Varsaviensia*”. Fakt ten ogromnie utrudnia korzystanie z tej cennej pracy, pomimo dołączenia do niej indeksu miejscowości i nazwisk. Recenzowana publikacja jest bibliografią rozumowaną i uwzględnia zarówno druki zwarte, jak i artykuły w czasopismach, pióra członków wszystkich zakonów św. Franciszka w Polsce, oraz autorów obcych, piszących o sprawach wymienionych zakonów. Cały zebrany materiał, wynoszący 6091 pozycje, podzielił autor na zasadzie treści na 13 rozdziałów: 1. Zagadnienia wstępne; 2. Zakon I (ogólnie, okres sprzed podziału w 1517 r., od tego roku z podziałem na grupy: bernardyni, reformaci, franciszkanie konwentualni, kapucyni); 3. Zakon II (klaryski); 4. Zakon III regularny (uwzględnione tu zostały wszystkie kongregacje oparte na trzeciej regule św. Franciszka); 5. Zakon III świecki; 6. Stowarzyszenia prowadzone przez zakony św. Franciszka; 7. Święci i błogosławieni z I, II i III zakonu; 8. Pisarze z zakonu I do 1517 r.; 9. Pisarze z zakonu bernardynów i reformatów; 10. Pisarze z zakonu franciszkanów konwentualnych; 11. Pisarze z zakonu kapucynów; 12. Pisarze z zakonu II; 13. Pisarze z zakonu III regularnego. Wydaje się, że bardziej byłby przejrzysty podział, gdyby autor punkt 2-gi w rozdz. 2-gim i rozdz. 8-my zakończył chronologicznie na 1453 r., ponieważ przybyli w tym roku do Polski bernardyni tworzyli już oddzielną organizację administracyjną z osobnym wikariuszem generalnym i prowincjalnym, choć pod wspólnym jeszcze generałem. Tak samo w rozdz. 9-tym należało wyłączyć reformatów, którzy pozostawali w stosunku do bernardynów w podobnej sytuacji jak bernardyni do konwentualnych przed 1517 r.

Myliłby się ten, kto by sądził, że zestawiona przez o. Bara bibliografia przedstawia stan naukowej produkcji wydawniczej zakonów św. Franciszka w Polsce. Członkowie tych zakonów mniej poświęcali się nauce, a główną domeną ich działalności były najrozmaitsze formy duszpasterstwa. Stąd i pisarze z zakonów św. Franciszka ogłaszali nie tyle prace naukowe, ile z zakresu tzw. literatury religijnej. Tę ostatnią bowiem uważali za jeden ze sposobów oddziaływania duszpasterskiego. Nic więc dziwnego, że w bibliografii o. Bara znalazło się obok prac ściśle naukowych, względnie popularyzujących naukę, ogromnie dużo pozycji nie mających z nauką nic wspólnego, jednakże cennych w duszpasterstwie i pomocnych przy kultywowaniu życia wewnętrznego. Tym się zapewne tłumaczy fakt nie nadania przez autora swej pracy tytułu *Bibliografia ...*, lecz wprowadzenie doń terminu *Literatura franciszkańska*. Według mego przekonania najbardziej właściwy byłby tytuł: *Bibliografia piśmiennictwa franciszkańskiego w Polsce*. Szkoda tylko, że autor nie oznaczył pozycji naukowych ku wygodzie czytelników jakimś znakiem umownym (np. gwiazdką).

Można zapytać, czy jest sens zestawiać bibliografię piśmiennictwa nienaukowego, do którego przecież nikt nie nawiązuje w naukowej pracy twórczej. Pod tym względem rzeczywiście byłoby to bezcelowe. Jednakże nie można sobie wyobrazić badań nad dziejami duszpasterstwa i religijności społeczeństwa bez

⁶ *Tamże*, 1(1958).

⁷ T. 1—2, Lublin 1947—1960.

⁸ Warszawa 1969.

poznania literatury religijnej odpowiedniej epoki. I na tym właśnie odcinku gotowa bibliografia piśmiennictwa religijnego może oddać nieocenione usługi. Z tej też pozycji trzeba przede wszystkim patrzeć na bibliografię franciszkańską, opracowaną przez o. Bara. Jest ona dobrym przewodnikiem po piśmiennictwie znaczącej części zakonnego duchowieństwa polskiego, oddającego się duszpasterstwu. Poza tym stanowi ona znakomitą pomoc przy badaniach nad historią zakonów św. Franciszka w Polsce, ułatwia mianowicie poznanie ich działalności piśmienniczej, takiej, jaką ona faktycznie była.

Ks. Hieromin Eug. Wyczawski OFM, Warszawa

Śląskie Studia Historyczno-teologiczne, t. II, Katowice 1969, Wydawnictwo Kurii Diecezjalnej, s. 240.

Prezentowany tom jest kontynuacją podjętego przed dwoma laty dzieła profesorów Śląskiego Seminarium Duchownego. Poprzedni tom, pierwszy, spotkał się z pełnym uznaniem przyjęciem nie tylko u nas w kraju. Dowodem tego są listy, jakie po jego ukazaniu się nadeszły na ręce ordynariusza diecezji katowickiej. Kongregacja dla Spraw Wychowania Chrześcijańskiego w liście z gratulacjami zwraca szczególną uwagę na jeden z artykułów.

Układ niniejszego tomu jest podobny do poprzedniego: artykuły, uwagi praktyczne, notatki wydawnicze, recenzje i informacje o życiu religijnym diecezji. Na początku słowo wstępne ks. bpa H. Bednorza.

Zgodny z programową myślą omawianego czasopisma (aby było „teologią doczesności”) jest artykuł ks. R. Sobańskiego — *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji w Gaudium et spes*. Tradycyjna nauka o trzech dobrach małżeństwa w świetle konstytucji *Gaudium et spes* wydaje się zbyt uboga i KDK zdaniem autora ukazuje tych dóbr więcej, przynajmniej siedem. Postuluje on, by aktualna świadomość teologii małżeństwa znalazła swe odbicie w kościelnym prawie małżeńskim. Lepiej uwydatniona godność i świętość samego małżeństwa domaga się uniezależnienia tego związku od kombinacji towarzyszących woli zawarcia małżeństwa, mającej znaczenie istotne. Równocześnie zachodzi potrzeba, by prawo jeszcze bardziej broniło nupturienta i samego małżeństwa chrześcijańskiego przed złą wolą drugiej strony.

Ks. J. Kondziela w artykule pt. *Normatywny charakter „bonum commune”* poruszył problem zasady konstytuującej społeczeństwo. Drogą gruntownej analizy filozoficznej wykazuje, że taką zasadą jest dobro wspólne, a następnie przedstawia konsekwencje tego odnośnie społeczności państwowej, moralności tejże społeczności i władzy w państwie.

Artykuł ks. S. Bisty — *Zarys rozwoju instytucji naukowo-wychowawczych kleru diecezjalnego*, będący zakończeniem pracy zamieszczonej w tomie pierwszym, obejmuje czas po Soborze Trydenckim, uwzględnia wkład Vaticanum II i w świetle jego wytycznych podaje próby rozwiązania problemu formacji kapłańskiej na przyszłość. O ziemi śląskiej, sławnych Polakach, których wydała, mówią artykuły historyczne: ks. A. Usowicza CM — *Sapientia Christiana* — szkicujący sylwetkę ks. prof. Konstantego Michalskiego, oraz artykuł J. Bernharta — *Średniowieczny moralitet w śląskim piśmiennictwie ludowym XIX w.*

Początki i rozwój najstarszych parafii oraz tło tego rozwoju omawia ks. F. Maroń w artykule pt. *Rozwój sieci parafialnej w diecezji katowickiej aż do końca XV w.* Zarówno ten, jak i drugi artykuł ks. J. Drabiny — *Wrocławska kapituła katedralna i jej stosunek do politycznych wydarzeń lat 1453—1471*, stanowią cenny przyczynek do ciągle oczekiwanej historii Kościoła w Polsce.

Najszerze zainteresowanie wzbudzą artykuły zamieszczone w dziale uwag